

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

**ХАРКІВСЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ЕКОНОМІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ІМЕНІ СЕМЕНА КУЗНЕЦЯ**

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
денної форми навчання**

Харків. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016

Затверджено на засіданні кафедри фінансів.
Протокол № 1 від 25.08.2015 р.

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладачі: Проноза П. В.
Полтініна О. П.

Р 58 Робоча програма навчальної дисципліни "Антикризова фінансова діагностика" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" денної форми навчання : [Електронне видання] / уклад. П. В. Проноза, О. П. Полтініна. – Х. : ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2016. – 47 с. (Укр. мов.)

Подано тематичний план навчальної дисципліни та її зміст за модулями й темами. Відображено конкретний зміст навчальної дисципліни, послідовність та організаційно-методичні форми її вивчення, вміщено плани лекцій, практичних, лабораторних занять. Подано методичні рекомендації щодо оцінювання знань студентів, професійні компетентності, якими повинен володіти студент після вивчення дисципліни.

Рекомендовано для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" денної форми навчання.

Вступ

Кризові процеси періодично зачіпають практично всі економіки країн світу або окремі їх сектори. Однак економічній науці так і не вдалося теоретично і практично вирішити проблему раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці. Підтвердженням цьому є світова фінансова криза 2008 – 2009 рр. За рідким винятком, ні вчені, ні аналітики, ні практики не змогли на ранній стадії розпізнати наступ повномасштабної світової фінансової кризи. Особливо гостро світова фінансова криза вплинула на економіку України, ВВП якої у 2009 р. знизився на 14,8 %. Проблема криз у світовій економіці в цілому і економіках окремих країн тісно пов'язана з проблемою циклічного розвитку економічних систем різного рівня, оскільки криза є тільки однією з його стадій.

Теорія циклічного розвитку економіки знайшла своє відображення в роботах учених-економістів: К. Жюгляра, С. Кузнеця, М. Кондратьєва, К. Маркса, М. Туган-Барановського, Й. Шумпетера, Дж. Кейнса, Р. Харрода, Є. Домара, Е. Хансена, П. Самуельсона та ін. Проте жоден із методичних підходів, які використовуються в практиці господарювання і побудовані на базі теоретичних положень перерахованих авторів, не став дієвим інструментом раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці. Нова система економічних знань ґрунтується на глибокому аналізі цих процесів вітчизняними вченими, у першу чергу, у реальному секторі, який визначає динаміку розвитку економіки країни в цілому, що проявилось в критичному зниженні ВВП під час останньої світової фінансової кризи.

Предметом навчальної дисципліни "Антикризова фінансова діагностика" є теоретико-методологічні підходи та методичні рекомендації з раннього виявлення зародження і розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України.

Навчальна дисципліна "Антикризова фінансова діагностика" є вибірковою навчальною дисципліною та вивчається згідно з навчальним планом підготовки фахівців зі спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит (за спеціалізованими програмами)".

1. Опис навчальної дисципліни

Найменування показників	Галузь знань, напрям підготовки, освітній ступінь	Характеристика навчальної дисципліни
		денна форма навчання
Кількість кредитів – 5	Галузь знань 0305 "Економіка та підприємництво"	Вибіркова
Змістових модулів – 2	Спеціальність 8.03050801 "Фінанси і кредит (за спеціалізованими програмами)"	Рік підготовки
		1М
		Семестр
		1-й
		Лекції
		14 год
Загальна кількість годин – 150	Освітній ступінь: магістр	Практичні, семінарські
Тижневих годин для денної форми навчання: аудиторних – 2,5; самостійної роботи студента – 7		12 год
		Лабораторні
		14 год
		Самостійна робота
		106 год
	Вид контролю	
		екзамен
		4 год

Примітка. Співвідношення кількості годин аудиторних занять до самостійної і індивідуальної роботи становить:
для денної форми навчання – 25 %.

2. Мета та завдання навчальної дисципліни

Метою викладання даної навчальної дисципліни є надання знань із теорії та практики побудови системи раннього розпізнавання, зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки України.

Для досягнення мети поставлені такі основні **завдання**:

формування комплексного уявлення про сутність кризових явищ в економіці держави, засвоєння основних принципів побудови системи раннього розпізнавання кризи;

оволодіння навичками самостійної діагностики дисбалансів в економіці держави;

розробка системи раннього розпізнавання, зародження і розвитку патологічних кризових процесів в економіці держави.

"Антикризова фінансова діагностика" – навчальна дисципліна, що вивчає підходи та інструменти раннього розпізнавання, зародження і розвитку патологічних кризових процесів.

Об'єктом навчальної дисципліни є дисбаланси та патологічні процеси в економіці держави.

Предметом навчальної дисципліни є передбачувані та реальні причини кризи, фактори, що її викликають, симптоми та наслідки до яких вона призводить.

Вивчення даної навчальної дисципліни студент розпочинає, прослухавши більшість навчальних дисциплін гуманітарного та професійного циклів. Теоретико-методологічною базою вивчення цієї дисципліни є такі навчальні дисципліни, як: "Фінансовий аналіз", "Економіко-математичне моделювання", "Статистика" та ін. Доцільно використовувати навчально-методичні розробки, наочне приладдя, технічні засоби навчання, підручники, навчальні посібники та іншу спеціальну літературу з питань фінансової діагностики. Вивчивши дисципліну, студент повинен засвоїти відповідні компетентності (табл. 2.1).

Опис компетентностей, які отримує та здатен продемонструвати магістр після вивчення навчальної дисципліни

Знання	Уміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
<p>Розуміння причинно-наслідкових зв'язків, виникнення фінансових криз на макро- та мікрорівнях; розуміння змісту, форм та методів антикризового управління державними фінансами; основних способів і прийомів аналізу антикризової фінансової діагностики; інформаційної бази й особливостей організації антикризової фінансової діагностики; методики аналізу фінансового стану галузей промисловості держави</p>	<p>Визначати фактори, що призвели до виникнення кризових явищ у державі та на підприємствах; проводити ранню діагностику та розпізнавання зародження й розвитку кризових процесів в економіці з використанням якісного аналізу, регресійних логіт- і пробіт-моделей, сигнального підходу; розробляти локальні імітаційні моделі розвитку кризових процесів із використанням сценарного моделювання; працювати над джерелами статистичної, економічної та фінансової інформації для загальної оцінки стану економіки держави, динаміки її розвитку; використовувати дедуктивний і індуктивний методи дослідження економічних явищ; розрізняти причини і наслідки економічних процесів у державі; обчислювати економічні показники і користуватися ними під час оцінювання діяльності галузей промисловості; виявляти фактори, що впливають на формування економічних показників і взаємозв'язок між ними; робити економічно грамотні висновки</p>	<p>Презентувати результати діагностики наявності та глибини розвитку кризових явищ; надання органам державної влади, іншими державними органами, підприємствам, установам та організаціями інформації, яка необхідна для прийняття управлінських рішень; участь у розробці заходів щодо реалізації імовірних сценаріїв перебігу фінансової кризи; участь в підвищенні кваліфікації працівників органів державної влади, підприємств, установ та організацій у галузі аналітично-діагностичної роботи</p>	<p>Відповідальність за результати моніторингу та діагностики кризових явищ; підготовка пропозицій щодо організації взаємодії керівників підприємств з органами державної влади, іншими державними органами, підприємствами, установами та організаціями з урахуванням змін за сценарним моделюванням</p>

У процесі викладання навчальної дисципліни основна увага приділяється оволодінню студентами професійними компетентностями, що наведені в табл. 2.2.

Таблиця 2.2

**Професійні компетентності, які отримують студенти
після вивчення навчальної дисципліни**

Код компетентності	Назва компетентності	Складові компетентності
АФД 1 *	Здатність до комплексної оцінки та систематизації причин, ознак та проявів кризових процесів в економіці	Здатність до розуміння змісту, форм та методів антикризової фінансової діагностики
		Здатність діагностувати зародження та розвиток кризових процесів в економіці
АФД 2	Здатність діагностувати кризові явища в різних галузях економіки на основі аналізу кількісних та якісних показників	Здатність проводити діагностику стану реального сектора економіки країни
		Здатність визначати поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікувати їх види
АФД 3	Здатність до практичного застосування сучасних інформаційних систем для розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів, а також моделювання сценаріїв розвитку кризових процесів	Здатність до раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни
		Здатність до застосування сучасних методів і моделей для розробки сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

* АФД – антикризова фінансова діагностика.

3. Програма навчальної дисципліни

Під час вивчення навчальної дисципліни студент має ознайомитися з програмою дисципліни, її структурою, формами та методами навчання, видами та методами контролю знань.

Тематичний план навчальної дисципліни складається з двох модулів, кожен із яких об'єднує у собі окремий самостійний блок дисципліни, який логічно пов'язує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками.

Навчальний процес здійснюється у таких формах: лекції, практичні, лабораторні заняття, самостійна робота студента.

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики

Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики

1.1. Антикризова фінансова діагностика в системі державного управління.

Місце антикризової фінансової діагностики в системі державного управління. Значення антикризової фінансової діагностики в управлінні державними фінансами, фінансами підприємств й організацій як методу обґрунтування управлінських рішень, виявлення резервів, оцінки економічної ефективності господарювання. Сфера застосування антикризової фінансової діагностики.

1.2. Наукова складова антикризової фінансової діагностики.

Предмет антикризової фінансової діагностики. Об'єкт антикризової фінансової діагностики. Теоретико-методологічні підходи з раннього виявлення зародження і розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України. Сутність антикризової фінансової діагностики як елемента управлінської діяльності, що передуює прийняттю рішень, їхньому обґрунтуванню на основі інформації, що надходить. Місце антикризової фінансової діагностики в системі наук. Зв'язок антикризової фінансової діагностики з фінансами, галузевими економіками, фінансуванням, кредитуванням, оподаткуванням, математичною й економічною статистикою, інформатикою, математикою, соціологією, психологією, державним управлінням і т. д.

1.3. Завдання антикризової фінансової діагностики.

Зміст і завдання антикризової фінансової діагностики на різних стадіях циклічного розвитку економіки.

Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці

2.1. Циклічна фінансова криза.

Технічний підхід до виявлення фінансової кризи. Теорія економічних циклів. Хвильова теорія Елліота. Короткострокові, довгострокові та середньострокові економічні цикли. Цикли К. Жигляра. Кейнсіанська теорія ділового циклу. Теорія раціональних очікувань. Теорія реального ділового циклу. Парадигмальна теорія Т. Куна.

2.2. Специфічні фінансові кризи.

Класифікація кризових явищ. Сутність та зміст фінансових криз. Економічна криза. Грошово-кредитна криза. Боргова криза. Біржова криза. Валютна криза. Банківська криза. Фінансова криза.

2.3. Історія світових фінансових потрясінь.

Фінансові кризи до та впродовж ери золотомонетного стандарту. Фінансові кризи у міжвоєнний період. Фінансові кризи у період дії Бреттон-Вудської системи. Фінансові кризи під час ямайської системи. Фінансові кризи XXI століття.

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни

3.1. Основні джерела інформації та методи діагностики.

Застосування методів і прийомів на етапах аналітичного вивчення в різних видах аналізу. Класифікація економіко-логічних прийомів і галузь їхнього застосування. Прийом порівняння, його застосування в аналізі міжгалузевого балансу. Бази порівняння. Забезпечення порівнянності показників. Моделювання. Види моделей, використання. Балансовий метод. Використання балансових зв'язків для визначення величини невідомих показників і факторів. Прийом групування. Його використання для виявлення взаємозв'язку групованих ознак і результативних показників, вивчення тенденцій розвитку досліджуваного явища і виявлення найбільш значимих причин його зміни. Графічні методи. Економіко-математичні методи, їхня класифікація.

3.2. Ідентифікація провідних видів економічної діяльності.

Вплив внутрішніх і зовнішніх факторів на динаміку, темпу зростання та приросту ВВП за рахунок їх масштабності і динамічності. Визначення внеску внутрішнього і зовнішнього ринків на динаміку виробництва продукції та послуг. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку ємності внутрішнього ринку. Визначення внеску вітчизняної продукції і послуг та імпорту на динаміку ємності внутрішнього ринку. Оцінка впливу видів економічної діяльності на приріст виробництва продукції та послуг в країні через коефіцієнт прямих витрат. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку імпорту продукції і послуг. Ідентифікація видів економічної діяльності, що визначають дефіцит (профіцит) торгівельного балансу. Ідентифікація видів економічної діяльності, що впливають на динаміку експорту продукції і послуг.

3.3. Підходи до раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці.

Визначення впливу зростання цін на експортну та імпорتنу продукцію та послуги на дефіцит (профіцит) торговельного балансу. Оцінка впливу технологічності експортованої й імпортованої продукції та послуг на дефіцит (профіцит) торговельного балансу. Класифікація методів і прийомів аналізу: економіко-логічні, економіко-математичні, евристичні, спеціальні, якісний аналіз, логіт- і пробіт-моделювання, сигнальний підхід. Узагальнення результатів аналізу. Поняття про резерви, їхнє виявлення, класифікація. Основні принципи пошуку резервів. Системний або комплексний аналіз. Сутність системного підходу. Взаємозв'язки та взаємозалежності окремих показників. Стратегічний аналіз. Передбачення та визначення наслідків стратегічних рішень.

Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів

4.1. Сутність понять "дисбаланс" і "диспропорція" в економіці та їх класифікація.

Проблема глобальних дисбалансів, що зачіпає найбільші світові економіки: США, Китаю, Японії та ЄС. Показники платіжних балансів країн світу. Глобальний дисбаланс дефіциту торгового балансу. Аналіз епізодів тривалих великих дисбалансів рахунку поточних операцій в окремих країнах світу, згідно з переліком МВФ. Розподіл країн світу за кластерами залежно від зміни ВВП і сальдо рахунку поточних операцій. Розподіл груп країн світу за дефіцитом (профіцитом) сальдо рахунку поточних операцій. Дисбаланс заощаджень та інвестицій. Сутність поняття "дисбаланс" в економіці. Зовнішні й внутрішні дисбаланси та їх порогові значення. Основні визначення сутності поняття "диспропорції". Диспропорції за рівнями економіки. Диспропорції попиту. Диспропорції пропозиції. Диспропорції цінові. Диспропорції інвестиційної достатності. Диспропорції боргового навантаження. Диспропорції платоспроможності.

4.2. Формування "пузирів" у реальному секторі економіки, їх класифікація та ідентифікація.

Теорії виникнення "пузирів" у економіці. Найбільші фінансові "пузири", що спостерігалися у світовій економіці в XVII – XX ст. Історія спекулятивних ексцесів. Фінансовий "пузир". Мильний "пузир". Спекулятивний "пузир". Ціновий "пузир". Іпотечний "пузир". Фондовий "пузир". Вплив "пузирів" на

економіку. Основні стадії розвитку "пузиря". Трагування сутності поняття "пузир" стосовно реального сектора економіки. Класифікація видів "пузирів" у економіці. Причини виникнення "пузирів". Недоліки та переваги "пузирів" в економіці. Життєвий цикл "пузиря" в економіці. Модель формування "пузирів" у реальному секторі економіки країни.

Змістовий модуль 2

Імітаційне моделювання розвитку економіки країни

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

5.1. Проблема практики раннього розпізнавання кризових процесів у реальному секторі економіки країн світу й України.

Класифікація підходів до раннього розпізнавання кризових процесів в економіці та її реальному секторі. Розрахунок інтегральної оцінки ризиків як результат оцінок ймовірності реалізації явища і його впливу на економіку України. Показники обстеження підприємств за класифікаційними ознаками. Основні економіко-математичні моделі, які використовуються під час прогнозування показників соціально-економічного розвитку країни. Індикатори циклів за методикою НБЕІ США. Аналіз прогнозних оцінок і фактичних результатів соціально-економічного розвитку країн світу.

5.2. Методичний підхід до побудови системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.

Порівняльний аналіз існуючих підходів до раннього розпізнавання кризових процесів в економіці. Підходи, що використовуються в теорії і практиці для раннього розпізнавання кризових процесів в економіці. Якісний аналіз. Використання регресійних логіт- і пробіт-моделей. Сигнальний підхід. Вибір випереджальних індикаторів. Критерій Стюдента. Критерій Фішера. Непараметричний критерій Уїлкоксона. Побудова багатофакторної регресійної моделі. Логістична функція розподілу в logit-моделях. Модель із цензурованими даними (tobit-модель). Оцінка моделі на панельних даних. Системи раннього розпізнавання на основі сигнального підходу. Розподіл сигналів про кризу. Методика розрахунку індикаторів, що характеризують дисбаланси та диспропорції в окремих видах економічної діяльності реального сектора економіки країни. Методика розрахунку показників,

що характеризують розвиток "пузирів" в окремих видах економічної діяльності реального сектора економіки країни. Формування шкали для визначення стадії розвитку окремих видів економічної діяльності реального сектора економіки країни під впливом патологічних процесів. Структурно-логічна модель діагностики стану і розвитку патологічних процесів в окремих видах економічної діяльності реального сектора економіки країни. Когнітивна модель взаємозв'язку дисбалансів, диспропорцій і "пузирів" в окремих видах економічної діяльності реального сектора економіки країни.

Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

6.1. Теоретичні підходи до імітаційного моделювання кризових процесів в економіці України та країн світу.

Діаграми потоків і петлі зворотних зв'язків основних блоків моделі Дж. Форрестера. 10 сценаріїв моделі Д. Медоуза. Балансово-економетрична модель К. Михайленко. Моделі функціонування окремих галузей економіки.

6.2. Побудова імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки України.

Структурно-логічна схема моделі розвитку кризових процесів у реальному секторі економіки України. Методика розробки імітаційної моделі розвитку кризи в системі імітаційного моделювання Vensim 6.1с. Побудова діаграми причинно-наслідкових зв'язків в імітаційній моделі розвитку кризових процесів у виробництві на прикладі однієї з галузей промисловості.

3.1. План лекцій за навчальною дисципліною

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики

Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики

1.1. Антикризова фінансова діагностика в системі державного управління.

1.2. Наукова складова антикризової фінансової діагностики.

1.3. Завдання антикризової фінансової діагностики.

Література: [4; 7; 13].

Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці

- 2.1. Циклічна фінансова криза.
- 2.2. Специфічні фінансові кризи.
- 2.3. Історія світових фінансових потрясінь.

Література: [9; 19; 21].

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни

- 3.1. Основні джерела інформації та методи діагностики.
- 3.2. Ідентифікація провідних видів економічної діяльності.
- 3.3. Підходи до раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці.

Література: [1; 3; 5; 14].

Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів

- 4.1. Сутність понять "дисбаланс" і "диспропорції" в економіці та їх класифікація.
- 4.2. Формування "пузирів" у реальному секторі економіці, їх класифікація та ідентифікація.

Література: [5; 9; 17].

Змістовий модуль 2

Імітаційне моделювання розвитку економіки країни

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

5.1. Проблема практики раннього розпізнавання кризових процесів у реальному секторі економіки країн світу й України.

5.2. Методичний підхід до побудови системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.

Література: [7; 25; 28].

Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

6.1. Теоретичні підходи до імітаційного моделювання кризових процесів в економіці України та країн світу.

6.2. Побудова імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки України.

Література: [5; 21; 24; 25].

4. Структура навчальної дисципліни

Із самого початку вивчення навчальної дисципліни кожен студент має бути ознайомлений як з робочою програмою навчальної дисципліни і формами організації навчання, так і зі структурою, змістом та обсягом кожного з її навчальних модулів, а також з усіма видами контролю та методикою оцінювання сформованих професійних компетентностей за результатами вивчення навчальної дисципліни "Антикризова фінансова діагностика".

Вивчення студентом навчальної дисципліни відбувається шляхом послідовного і ґрунтовного опрацювання навчальних модулів. Навчальний модуль – це окремих, відносно самостійний блок дисципліни, який логічно об'єднує кілька навчальних елементів дисципліни за змістом та взаємозв'язками. Тематичний план дисципліни складається з двох змістових модулів (табл. 4.1).

Таблиця 4.1

Структура залікового кредиту навчальної дисципліни

Назви змістових модулів і тем	Кількість годин					
	денна форма					
	усього	у тому числі				
		лекційні	практичні	лабораторні	проведення підсумкового контролю	самостійна робота
1	2	3	4	5	6	7
Змістовий модуль 1						
Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики						
<i>Тема 1.</i> Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	4	2	2	–	–	16
<i>Тема 2.</i> Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	4	2	2	–	–	16

1	2	3	4	5	6	7
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	8	2	2	4	–	16
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів	4	2	2	–	–	16
Разом за змістовим модулем 1	92	8	8	4	–	64
Змістовий модуль 2						
Імітаційне моделювання розвитку економіки країни						
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	12	4	2	6	–	16
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	8	2	2	4	–	16
Разом за змістовим модулем 2	58	6	4	10	–	32
Підготовка до екзамену	10	–	–	–	–	10
Передекзаменаційні консультації	2	–	–	–	2	–
Екзамен	2	–	–	–	2	–
Усього годин за навчальною дисципліною	150	14	12	14	4	106

5. Теми та плани семінарських (практичних) занять

Семінарське заняття – це форма навчального заняття, спрямована на закріплення студентом теоретичних знань, отриманих як на лекційних заняттях, так і в процесі самостійного вивчення матеріалу, а також під час виконання індивідуальної науково-дослідної роботи. У процесі проведення семінарського заняття організовується дискусія навколо попередньо визначених тем, до яких студенти готують тези виступів, а також проблемні питання, відповідь на які має бути знайдена у ході обговорення.

Практичне заняття – це форма навчального заняття, спрямована на формування вмінь та навичок виконання певних видів економічної роботи, а саме розрахунків фінансово-економічних показників, обґрунтування висновків щодо напрямів покращення діяльності економіки держави в аспекті ранньої діагностики та попередження кризових явищ.

У процесі проведення практичного заняття студенти самостійно або у малих групах (за попереднього пояснення викладача) виконують запропоновані завдання різного рівня складності, виробничі ситуації чи ділові ігри. Наприкінці заняття з метою виявлення ступеня засвоєння матеріалу викладачем проводиться перевірка роботи, яку виконували

студенти та підведення підсумків із виставленням відповідної оцінки, залежно від результатів виконаної роботи. Темі семінарських (практичних) занять наведені в табл. 5.1.

Таблиця 5.1

План проведення семінарських (практичних) занять

Назви теми	Перелік питань для опрацювання	Кількість годин	Література
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики			
Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	1. Визначення сутності поняття "криза", "антикризова діагностика". 2. Формування переліку завдань антикризової діагностики на макрорівні. 3. Визначення інформаційного забезпечення процесу антикризової фінансової діагностики	2	Основна: [2; 4; 11]. Додаткова: [21; 23; 25]
Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	1. Аналіз та узагальнення теорій зародження кризових процесів. 2. Визначення теоретичних аспектів розвитку криз у світовій економіці	2	Основна: [2; 4; 9]. Додаткова: [19; 22]
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	1. Формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектора економіки країни. 2. Вивчення методичних підходів діагностики стану реального сектора економіки країни	2	Основна: [7; 12]. Додаткова: [20]
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів	1. Визначення сутності понять "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир". 2. Класифікація видів дисбалансів та диспропорцій	2	Основна: [11; 17]. Додаткова: [21; 25]
Змістовий модуль 2. Імітаційне моделювання розвитку економіки країни			
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	1. Сутність процесу раннього розпізнавання патологічних процесів. 2. Визначення переліку форм та методів ранньої діагностики кризових процесів у реальному секторі економіки країни. 3. Визначення стадії патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	2	Основна: [3; 5]. Додаткова: [20; 24]
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	1. Визначення симптомів патологічних кризових процесів. 2. Розробка заходів мінімізації негативного впливу патологічних кризових процесів на економіку	2	Основна: [6; 9; 14]. Додаткова: [22; 25]

5.1. Приклади типових практичних завдань за темами

Змістовий модуль 1

Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни

Тема практичного заняття: побудова міжгалузевого балансу на основі моделі міжгалузевого балансу Леонтьєва.

Завдання.

Рівень 1. Розглянемо 2 галузі промисловості: виробництво вугілля і сталі. Вугілля потрібно для виробництва сталі, а деяка кількість сталі (у вигляді інструментів) потрібна для видобутку вугілля. Припустимо, що умови такі: для виробництва 1 т сталі потрібно 3 т вугілля, а для 1 т вугілля – 0,1 т сталі (табл.).

Таблиця

Вихідні дані

Галузь	Вугілля	Сталь
Вугілля	0	3
Сталь	0.1	0

Необхідно, щоб чистий випуск вугільної промисловості був 200 000 т вугілля, а чорної металургії – 50 000 т сталі. Якщо вони будуть робити тільки 200 000 і 50 000 т відповідно, то частина їхньої продукції буде використана ними ж і чистий вихід буде менше.

Дійсно, для виробництва 50 000 т сталі потрібно $3 \times 5 \times 10^4 = 150\,000$ т вугілля і чистий вихід із 200 000 т виробленого вугілля дорівнює: $2 \times 10^5 - 1,5 \times 10^5 = 50\,000$ т вугілля. Для виробництва 200 000 тонн вугілля потрібно $0,1 \times 2 \times 10^5 = 20\,000$ т сталі і чистий вихід із 50 000 т виробленої сталі буде дорівнювати $5 \times 10^4 - 2 \times 10^4 = 30\,000$ т сталі.

Необхідно визначити валовий випуск сталі, скласти систему рівнянь для побудови міжгалузевого балансу.

Рівень 2. Використовуючи вихідні дані попереднього завдання, визначте оптимальний рівень завантаження кожної галузі.

Рівень 3. Використовуючи вихідні дані попереднього завдання, визначте чинники, що впливають на формування міжгалузевого балансу на основі моделі Леонтьєва.

6. Теми та плани лабораторних занять

Лабораторне заняття – це форма навчального заняття, за якої студент під керівництвом викладача особисто проводить імітаційні експерименти чи досліді з метою практичного підтвердження окремих теоретичних положень навчальної дисципліни. У ході лабораторних робіт студент набуває професійних компетентностей та практичних навичок роботи у відповідних програмних продуктах. У межах навчальної дисципліни в рамках лабораторних робіт студенти виконують кейс-завдання (табл. 6.1). Кейс-метод ("*case study*") – метод аналізу ситуацій. Зміст його полягає в тому, що студентам пропонується осмислити реальну життєву ситуацію, опис якої одночасно відображає не тільки яку-небудь практичну проблему, але й актуалізує певний комплекс знань, який необхідно засвоїти під час вирішення даної проблеми. У ході цього сама проблема не має однозначних рішень.

У методологічному контексті кейс-метод є складною системою, в яку інтегровані більш прості методи пізнання. У нього входять моделювання, системний аналіз, проблемний метод, уявний експеримент, методи опису, класифікації, ігрові методи, які виконують у кейс-методі свої ролі. (табл. 6.1).

Таблиця 6.1

План проведення лабораторних занять

Назви теми	Перелік питань для опрацювання	Кількість годин	Література
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики			
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	<i>Лабораторне завдання 1.</i> Розробка діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки	4	Основна: [4; 6]. Додаткова: [19; 24]
Змістовий модуль 2. Імітаційне моделювання розвитку економіки країни			
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	<i>Лабораторне завдання 2.</i> Побудова економіко-математичної моделі раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	6	Основна: [2; 3; 4]. Додаткова: [31]
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	<i>Лабораторне завдання 3.</i> Застосування сучасних інтелектуальних систем обробки фінансової інформації для моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	4	Основна: [14]. Додаткова: [24; 25]

6.1. Приклад типового завдання для лабораторного заняття

Тема лабораторної роботи: "Розробка діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки".

Хід виконання лабораторної роботи:

використовуючи дані Державної служби статистики України, виявити базові тенденції, що характеризують розвиток економіки України на сучасному етапі. Визначити, чи є тенденції до розвитку кризи, ознаки диспропорцій чи "пузирів" у певних галузях економіки.

На основі компетентностей, що сформовано на лекційному та семінарському занятті, сформувати перелік вихідних даних для подальшого виявлення та аналізу патологічних процесів у різних галузях економіки України.

Сформувати перелік причин, що впливають на розвиток кризових явищ в економіці обраної галузі.

7. Самостійна робота студента

Самостійна робота студента (СРС) – це форма організації навчального процесу, за якої заплановані завдання виконуються студентом самостійно під методичним керівництвом викладача.

Мета самостійної роботи студента – засвоєння в повному обсязі навчальної програми та формування у студентів загальних і професійних компетентностей, які відіграють суттєву роль у становленні майбутнього фахівця вищого рівня кваліфікації. Навчальний час, відведений для самостійної роботи студентів денної форми навчання, визначається навчальним планом і становить 75 % (110 годин) від загального обсягу навчального часу на вивчення дисципліни (150 годин). У ході самостійної роботи студент має перетворитися на активного учасника навчального процесу, навчитися свідомо ставитися до оволодіння теоретичними і практичними знаннями, вільно орієнтуватися в інформаційному просторі, нести індивідуальну відповідальність за якість власної професійної підготовки. Самостійна робота включає:

опрацювання лекційного матеріалу, вивчення рекомендованої літератури, основних термінів та понять за темами дисципліни;

підготовку до практичних, лабораторних занять;

поглиблене опрацювання окремих лекційних тем або питань;

написання есе за заданою проблематикою;
 пошук (підбір) та огляд літературних джерел за заданою проблематикою дисципліни;
 аналітичний розгляд наукової публікації;
 контрольну перевірку студентами особистих знань за запитаннями для самодіагностики;
 підготовку до контрольних робіт та інших форм поточного контролю;
 підготовку до модульного контролю (колоквіуму);
 систематизацію вивченого матеріалу для підготовки до іспиту.

Необхідним елементом успішного засвоєння матеріалу навчальної дисципліни є самостійна робота студентів із вітчизняною та закордонною спеціальною економічною літературою, нормативними актами з питань державного регулювання економіки, статистичними матеріалами. Основні види самостійної роботи, які запропоновані студентам для засвоєння теоретичних знань із навчальної дисципліни, наведені в табл. 7.1.

Таблиця 7.1

Завдання для самостійної роботи студентів та форми її контролю

Назва теми	Зміст самостійної роботи студентів	Кількість годин	Форми контролю	Література
1	2	3	4	5
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики				
Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики"	16	Презентація результатів	Основна: [10; 14]. Додаткова: [19; 24]
Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці". Підготовка до контрольної роботи за темами 1, 2	16	Презентація результатів, письмова контрольна робота за темами 1, 2	Основна: [6; 8]. Додаткова: [21; 23]
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до лабораторного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Методи діагностики стану реального сектора економіки країни"	16	Презентація результатів	Основна: [2; 4; 11]. Додаткова: [18; 21]

1	2	3	4	5
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів". Підготовка до колоквіуму	16	Презентація результатів. Колоквіум 1	Основна: [5; 7]. Додаткова: [21; 32; 33]
Змістовий модуль 2. Імітаційне моделювання розвитку економіки країни				
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до лабораторного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни"	16	Презентація результатів	Основна: [7]. Додаткова: [27; 29; 32]
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Вивчення лекційного матеріалу, підготовка до практичного заняття, підготовка до лабораторного заняття, огляд теоретичного матеріалу з теми "Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни". Підготовка до колоквіуму	16	Презентація результатів. Колоквіум 2	Основна: [9; 13]. Додаткова: [28; 30]
Підготовка до екзамєну	Повторення вивченого матеріалу	10	Екзамен	
Усього за навчальною дисципліною			106	

7.1. Контрольні запитання для самодіагностики

Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики

1. Визначте сутність поняття "криза", "антикризова діагностика".
2. Визначте предмет антикризової фінансової діагностики.
3. Визначте об'єкт антикризової фінансової діагностики.
4. Сформууйте перелік завдань антикризової діагностики на макро-рівні.
5. Визначте інформаційне забезпечення процесу антикризової фінансової діагностики.
6. Обґрунтуйте доцільність проведення ранньої діагностики кризових явищ на рівні держави.

7. Визначте, які нормативно-правові акти регулюють процес антикризового управління на державному рівні в Україні.
8. Охарактеризуйте основні напрями антикризової діагностики.

Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці

1. Здійсніть аналіз та узагальнення теорій зародження кризових процесів.
2. Визначте теоретичні аспекти розвитку криз у світовій економіці.
3. Здійсніть формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектора економіки країни.
4. Визначте особливості циклічної фінансової кризи.
5. Обґрунтуйте причини виникнення та наслідки циклічної фінансової кризи.
6. Визначте особливості специфічних фінансових криз.
7. Обґрунтуйте причини виникнення та наслідки специфічних фінансових криз.
8. Охарактеризуйте основні прояви світових фінансових потрясінь.
9. Визначте передумови виникнення фінансових дисбалансів на основі вивчення історії світових фінансових криз.

Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни

1. Дайте перелік методичних підходів діагностики стану реального сектора економіки країни.
2. Визначте основні джерела інформації та методи діагностики.
3. Наведіть алгоритм проведення ідентифікації провідних видів економічної діяльності.
4. Визначте перелік основних індикаторів кризи в реальному секторі економіки.
5. Порівняйте процес зародження та розвитку кризи в різних секторах економіки.
6. Охарактеризуйте підходи до раннього розпізнавання зародження і розвитку кризових процесів в економіці.
7. Обґрунтуйте доцільність застосування індикаторного підходу для ранньої діагностики кризових явищ в економіці держави.

Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів

1. Дайте визначення сутності понять "дисбаланс".
2. Сформууйте перелік ознак, що супроводжують зародження дисбалансів в економіці.
3. Дайте визначення сутності понять "диспропорція".
4. Дайте визначення сутності понять "пузир".
5. Визначте види "пузирів" у реальному секторі економіки.
6. Дайте класифікацію видів дисбалансів та диспропорцій.
7. Визначте особливості формування "пузирів" у реальному секторі економіці.
8. Дайте характеристику видів "пузирів", відповідно до їх класифікації.
9. Визначте методичні підходи до ідентифікації "пузирів" у реальному секторі економіці.
10. Визначте особливості прояву дисбалансів у різних галузях економіки.

Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни

1. Визначте сутність процесу раннього розпізнавання патологічних процесів.
2. Дайте перелік форм та методів ранньої діагностики кризових процесів у реальному секторі економіки країни.
3. Дайте визначення стадії патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.
4. Конкретизуйте симптоми патологічних кризових процесів.
5. Охарактеризуйте проблеми раннього розпізнавання кризових процесів у реальному секторі економіки країн світу й України.
6. Дайте розгорнуту характеристику методичних підходів до побудови системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни.
7. Визначте переваги та недоліки застосування статистичних методів раннього розпізнавання кризових явищ в економіці.
8. Визначте особливості застосування аналітичних методів раннього розпізнавання кризових явищ в економіці.

9. Конкретизуйте умови застосування експертних методів діагностики кризи в економіці.

Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

1. Обґрунтуйте доцільність проведення імітаційного моделювання кризових процесів в економіці.

2. Наведіть та охарактеризуйте етапи проведення імітаційного моделювання кризових процесів в економіці.

3. Сформууйте перелік вхідної інформації для проведення імітаційного моделювання кризових процесів в економіці.

4. Здійсніть розробку заходів мінімізації негативного впливу патологічних кризових процесів на економіку.

8. Індивідуально-консультативна робота

Індивідуально-консультативна робота здійснюється за графіком індивідуально-консультативної роботи у формі індивідуальних занять, консультацій, перевірки виконання індивідуальних завдань, перевірки та захисту завдань, що винесені на поточний контроль тощо.

Індивідуально-консультативна робота з теоретичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

1) індивідуальних консультацій (запитання – відповідь стосовно проблемних питань теоретичного матеріалу дисципліни);

2) групових консультацій (розгляд типових прикладів, практики впровадження та використання нових методів та методик у виробничу практику).

Індивідуально-консультативна робота з практичної частини дисципліни проводиться у вигляді:

1) індивідуальних консультацій (розгляд практичних завдань, стосовно яких виникли запитання);

2) групових консультацій (розгляд практичних ситуацій, рольових ігор, які потребують колективного обговорення).

Індивідуально-консультативна робота для комплексної оцінки засвоєння програмного матеріалу проводиться у вигляді:

1) індивідуального захисту самостійних та індивідуальних завдань;

2) підготовки рефератів для виступу на науковому семінарі;

3) підготовки рефератів для виступу на науковій конференції.

9. Методи активізації процесу навчання

У процесі викладання навчальної дисципліни для активізації навчального процесу передбачено застосування сучасних навчальних технологій, таких, як: проблемні лекції, робота в малих групах, кейс-метод.

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни наведено у табл. 9.1.

Таблиця 9.1

Розподіл форм та методів активізації процесу навчання за темами навчальної дисципліни

Тема	Практичне застосування навчальних технологій
Змістовий модуль 1. Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики	
Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	Міні-лекція на тему "Зарубіжний досвід антикризової фінансової діагностики", семінар-дискусія з питання "Антикризові заходи для України в умовах спаду економіки"
Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	Проблемна лекція з питання "Еволюція науки про кризові процеси у світовій економіці". Семінар-дискусія на тему "Причини та наслідки кризових процесів у світовій економіці в теорії економічних циклів"
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	Міні-лекція на тему "Сучасні методи діагностики стану реального сектора економіки країни"
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів	Презентація результатів виявлення дисбалансів та диспропорцій у функціонуванні національної економіки, виявлення ознак "пузирів" у національній економіці. Класифікація кризових явищ в економіці України
Змістовий модуль 2. Імітаційне моделювання розвитку економіки країни	
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Кейс-метод розробки системи засобів раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни, за даними офіційних статистичних даних
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Робота в малих групах з метою розробки сценаріїв розвитку національної економіки України

Проблемні лекції спрямовані на розвиток логічного мислення студентів. Коло питань теми лекції обмежується двома-трьома ключовими моментами, увага студентів концентрується на матеріалі, що не знайшов

відображення в підручниках, використовується досвід закордонних навчальних закладів із роздаванням студентам під час лекцій друкованого матеріалу та виокремленням головних висновків із питань, що розглядаються.

У процесі викладання лекційного матеріалу студентам пропонуються питання для самостійного розмірковування. У ході цього лектор задає запитання, які спонукають студента шукати вирішення проблемної ситуації. Така система примушує студентів сконцентруватися і почати активно мислити в пошуках правильної відповіді.

На початку проведення проблемної лекції необхідно чітко сформулювати проблему, яку необхідно вирішити студентам. Під час викладання лекційного матеріалу слід уникати прямої відповіді на поставлені запитання, а висвітлювати лекційний матеріал таким чином, щоб отриману інформацію студент міг використовувати у ході вирішення проблеми.

Міні-лекції передбачають викладання навчального матеріалу за короткий проміжок часу й характеризуються значною ємністю, складністю логічних побудов, образів, доказів та узагальнень. Міні-лекції проводяться, як правило, як частина заняття-дослідження.

На початку проведення міні-лекції за вказаними темами лектор акцентує увагу студентів на необхідності представити викладений лекційний матеріал у так званому структурно-логічному вигляді.

На розгляд виносяться питання, які зафіксовані у плані лекцій, але викладаються вони стисло. Лекційне заняття, проведене у такий спосіб, пробуджує у студента активність та увагу до сприйняття матеріалу, а також спрямовує його на використання системного підходу у процесі відтворення інформації, яку він одержав від викладача.

Проблемні лекції та міні-лекції доцільно поєднувати з такою формою активізації навчального процесу, як робота в малих групах.

Робота в малих групах дає змогу структурувати лекційні або практично-семінарські заняття за формою і змістом, створює можливості для участі кожного студента в роботі за темою заняття, забезпечує формування особистісних якостей та досвіду соціального спілкування.

Після висвітлення проблеми (під час використання проблемних лекцій) або стислого викладання матеріалу (під час використання міні-лекцій) студентам пропонується об'єднувати у групи по 5 – 6 осіб та презентувати наприкінці заняття своє бачення та сприйняття матеріалу.

Презентації – виступи перед аудиторією, що використовуються для подання певних досягнень, результатів роботи групи, звіту про виконання

індивідуальних завдань, інструктажу. Однією з позитивних рис презентації та її переваг під час використання в навчальному процесі є обмін досвідом, який здобули студенти у ході роботи у певній малій групі.

Семінари-дискусії передбачають обмін думками та поглядами учасників щодо даної теми, а також розвивають мислення, допомагають формувати погляди і переконання, виробляють вміння формулювати думки й висловлювати їх, вчать оцінювати пропозиції інших людей, критично підходити до власних поглядів.

Кейс-метод – метод аналізу конкретних ситуацій, який дає змогу наблизити процес навчання до реальної практичної діяльності спеціалістів і передбачає розгляд виробничих, управлінських та інших ситуацій, складних конфліктних випадків, проблемних ситуацій, інцидентів у процесі вивчення навчального матеріалу.

10. Методи контролю

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця, за яким система оцінювання знань, вмінь та навичок студентів передбачає виставлення оцінок за усіма формами проведення занять. Перевірка та оцінювання знань студентів може проводитись у таких формах:

1. Оцінювання роботи студентів на лекції.
2. Оцінювання участі студентами у практичних заняттях.
3. Оцінювання виконання студентами лабораторних робіт.
4. Проведення поточного контролю.
5. Проведення колоквиумів.
6. Проведення підсумкового контролю (екзамену).

Загальна оцінка з дисципліни визначається як сума усіх отриманих балів упродовж навчання та за екзамен.

Критерії оцінювання за видами контролю

Робота на лекції за темою оцінюється в 1 бал за активну участь у дискусії, відповіді на запитання лектора.

Участь у семінарських (практичних) заняттях оцінюється у 2 бали за підготовку теоретичного матеріалу теми (презентація) та вміння вести дискусію.

Лабораторні роботи оцінюються у 5 балів, з яких:

1 бал – за знання теоретичного матеріалу теми (або кількох тем);

1 бал – за обґрунтовано вибраний економіко-математичний апарат відповідно до конкретної ситуації;

1 бал – безпомилковість у розрахунках;

1 бал – наявність розгорнутого аналітичного висновку;

1 бал – наявність сформованих рекомендацій щодо запропонованої ситуації.

Поточний контроль організовується у вигляді експрес-контрольної роботи, що може складатися з тестових завдань та коротких теоретичних питань. Даний вид контролю оцінюється у 5 балів, з яких:

1 бал – за 20 % правильних відповідей;

2 бали – за 40 % правильних відповідей;

3 бали – за 60 % правильних відповідей;

4 бали – за 80 % правильних відповідей;

5 балів – за 100 % правильних відповідей.

Колоквіум – комплексна контрольна робота за змістовим модулем, що оцінюється у 10 балів, з яких:

5 балів – теоретична частина (тестові завдання або теоретичне питання);

5 балів – практична частина, розрахунки за якою проводяться на ЕВМ за допомогою відповідних програмних продуктів (3 бали за коректність і правильність вирішення завдання, 2 – економічну інтерпретацію результатів розрахунків).

Порядок підсумкового контролю з навчальної дисципліни.

Підсумковий контроль знань та компетентностей студентів із навчальної дисципліни здійснюється на підставі проведення семестрового екзамену. Екзаменаційний білет охоплює програму дисципліни і передбачає визначення рівня знань та ступеня опанування студентами компетентностей.

Відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця умовою допуску до письмового

екзамену є накопичення упродовж семестру не менше 35 балів. Екзамен здійснюється у письмовій формі за екзаменаційними білетами. Екзаменаційний білет складається з діагностичних та евристичного завдань. Максимальна кількість балів за екзамен складає 40 балів. Студента слід вважати атестованим, якщо сума балів, одержаних за результатами підсумкової/семестрової перевірки успішності, дорівнює або перевищує 60. Мінімально можлива кількість балів за поточний і модульний контроль упродовж семестру – 35, та мінімально можлива кількість балів, набраних на екзамені, – 25. Результат семестрового екзамену оцінюється в балах (максимальна кількість – 40 балів, мінімальна кількість, що зараховується, – 25 балів) і проставляється у відповідній графі екзаменаційної "Відомості обліку успішності". Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни розраховується з урахуванням балів, отриманих під час екзамену, та балів, отриманих під час поточного контролю за накопичувальною системою.

Зразок екзаменаційного білета

Харківський національний економічний університет імені Семена Кузнеця
Спеціальність 8.03050801 "Фінанси і кредит". Семестр I
Навчальна дисципліна "АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА"

Екзаменаційний білет

Завдання 1 (діагностичне). Визначити, яка реальна збитковість притаманна фінансовій операції, якщо при рівні інфляції 14 % в рік капітал вкладається на один рік під номінальну ставку 8 % при щомісячному нарахуванні.

Завдання 2 (діагностичне). Упровадження заходів операційної реструктуризації приведе до скорочення тривалості виробничого циклу на 20 %. На скільки відсотків зросте обсяг реалізації при незмінній величині оборотних коштів?

Завдання 3 (діагностичне). У табл. 1 наведено показники тривалості фінансового циклу підприємств виноробної промисловості України. Визначити, чи є ознаки кризи в аналізованій галузі, обґрунтувати, що дозволило зробити такі висновки.

Таблиця 1

**Довжина фінансового циклу підприємств виноробної
промисловості України, дні**

Назва підприємства	Роки					
	2009	2010	2011	2012	2013	2014
ПрАТ "Одесавинпром"	233,8	163,9	134,5	63,9	92,8	208,4
ПрАТ "Одеський завод шампанських вин"	243,3	180,2	170,0	226,0	243,8	271,8
ПрАТ "Харчовик"	270,2	34,0	20,6	202,1	131,6	125,8
ПрАТ "Болградський виноробний завод"	850,0	988,0	352,0	796,0	117,0	366,0
ПрАТ "Ізмаїльський винзавод"	-211,0	-522,7	-80,4	928,0	45,0	21,0
ПрАТ "Вікторія"	14,0	3,7	-3,6	92,0	-26,9	-19,0
ПАТ "Коблево"	100,6	-27,0	-64,1	-23,7	29,9	-80,7
ПАТ "Золоте поле"	0	-1 434,0	-602,0	-1 015,5	-1 323,4	-3 342,6
ПрАТ "Бахчисарайський виноробний завод"	-441,9	-119,2	-185,0	-237,1	-120,0	-324,0

Завдання 4 (евристичне). За даними, що наводяться Державною службою статистики про обсяги реальної заробітної плати населення (табл. 2), охарактеризувати зміну життєвого рівня населення з урахуванням регіонального аспекту. Визначити, чи є прояви кризи в окремих областях.

Таблиця 2

**Індекси реальної заробітної плати за областями у 2014 році,
у % до відповідного періоду попереднього року**

	Січень	Січень- квітень	Січень- липень	Січень- жовтень	Січень- листопад	Січень- грудень
1	2	3	4	5	6	7
Україна	104,6	102,2	98,3	95,0	94,3	93,5
Вінницька	106,4	103,0	99,2	96,4	95,6	94,9
Волинська	103,4	100,8	97,5	94,7	94,1	93,5
Дніпропетровська	106,6	102,9	100,9	98,7	97,9	97,1
Донецька	103,7	103,3	95,32	89,72	89,62	89,42
Житомирська	107,0	104,5	100,3	97,4	96,6	95,7
Закарпатська	105,2	103,0	100,0	96,9	96,2	95,6
Запорізька	106,6	103,2	100,5	97,9	97,1	96,6
Івано-Франківська	105,9	102,8	99,6	97,0	96,1	95,2
Київська	99,8	96,6	94,5	92,7	92,0	91,8
Кіровоградська	106,4	102,8	99,5	97,0	96,0	94,8
Луганська	104,4	100,9	94,42	87,92	87,32	86,42
Львівська	104,5	100,9	98,1	94,9	94,1	93,3
Миколаївська	102,1	103,2	100,2	97,4	96,5	95,8

1	2	3	4	5	6	7
Одеська	104,4	100,9	98,0	95,3	94,3	93,2
Полтавська	105,0	101,4	98,6	96,7	95,8	94,9
Рівненська	105,1	102,2	98,7	95,7	94,7	93,9
Сумська	105,9	102,9	99,4	96,4	95,5	94,8
Тернопільська	104,5	102,8	99,9	96,9	96,0	95,1
Харківська	105,0	101,7	98,4	95,7	94,7	93,9
Херсонська	104,1	101,4	99,0	96,4	95,5	94,5
Хмельницька	107,8	105,7	101,3	98,3	97,5	96,8
Черкаська	105,0	101,5	98,1	95,5	94,6	93,7
Чернівецька	104,9	101,9	98,9	95,2	94,3	93,2
Чернігівська	107,3	104,4	100,4	96,9	96,0	94,9
м. Київ	103,3	101,8	98,6	95,9	95,1	94,5

Зробити висновки.

Завдання 5 (евристичне). На основі даних про рейтинг банківських установ за банківською системою України станом на 01.01.2015 р. (табл. 3) дайте характеристику проявів кризових явищ, що впливають на банківську систему.

Таблиця 3

Рейтинг банківських установ першої групи за банківською системою України за фінансовим результатом станом на 01.01.2015 р.

Назва банку	Рейтинг за банківською системою	Фінансовий результат, млн грн	Питома вага, %	Прибутковість статутного капіталу, %	Прибутковість активів, %
Приватбанк	1	1425,82	-51,2	10,526	0,983
Ощадбанк	4	530,991	-19,07	3,417	0,718
Укрсоцбанк	32	14,853	-0,53	1,17	0,037
Промінвестбанк	18	29,977	-1,08	0,567	0,079
ВТБ Банк	3	581,525	-20,88	10,738	1,569
ПУМБ	7	268,155	-9,63	8,14	0,769
Альфа-Банк	28	17,454	-0,63	0,376	0,062
Дельта Банк	5	469,338	-16,85	56,752	2,022
ОТП Банк	2	581,76	-20,89	20,283	2,553
Фінанси та кредит	133	-79,163	2,84	-3,958	-0,36
Брокбізнесбанк	22	22,848	0,82	1,125	0,121
Укргазбанк	143	-3614	129,77	-36,14	-19,904
Сбербанк Росії	8	257,081	-9,23	8,591	1,518

Зробити висновки.

Критерії оцінювання знань, умінь та навичок студентів за відповіді на завдання іспиту з навчальної дисципліни

Екзаменаційний білет з навчальної дисципліни містить завдання практичної спрямованості різного рівня складності, а саме три діагностичних та два евристичних завдання. Кожне завдання оцінюється певною кількістю балів, відповідно до рівня їх складності, сумарна кількість яких складає 40 балів.

Алгоритм вирішення кожного з п'яти завдань містить окремі етапи, які відповідно до складності та трудомісткості оцінюються відокремлено один від одного. Алгоритм вирішення кожного завдання містить окремі етапи, які відрізняються за складністю, трудомісткістю та значенням для виконання завдання. Тому окремі завдання та етапи їх виконання оцінюються відокремлено один від одного таким чином:

Завдання 1, 2 (5 балів):

1-2 бали – завдання вирішено з помилками, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами не розпочато, або розпочато з помилками.

2-3 бали – наведено початкові формули розрахунків без пояснень. Розв'язання задачі здійснено з помилками. Не прописані одиниці виміру показників. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки не наведені, або мають не конкретний характер.

3-4 бали – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено правильно, або з мінімальними помилками. Не прописані одиниці виміру показників. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведені, проте побудовані не логічно, не виявлено причини та наслідки діагностованого явища.

4-5 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено без помилок. Прописані одиниці виміру показників. Прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки повні, мають логічний характер, показують знання студентом теоретичних основ та здатність до аналізу причинно-наслідкових зв'язків досліджуваного процесу чи об'єкта.

Завдання 3, 4, 5 (10 балів):

1-2 бали – завдання не вирішено, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами не розпочато. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі. Студент демонструє незнання теоретичного матеріалу, який необхідний для розв'язання задачі.

2-3 бали – завдання вирішено з помилками, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами розпочато, але не завершено. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі. Студент демонструє незнання теоретичного матеріалу, який необхідний для розв'язання задачі.

3-4 бали – завдання вирішено з помилками, наведено початкові формули розрахунків без пояснень, розв'язання задачі за формулами розпочато, присутні математичні помилки, відповідь не правильна. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі.

4-5 балів – наведено початкові формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено з несуттєвими помилками. Не прописані одиниці виміру показників. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки не наведені, або мають не конкретний характер.

5-6 балів – наведено початкові формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено з несуттєвими помилками. Прописані одиниці виміру показників. Не прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведені, проте мають не конкретний характер.

6-7 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено правильно, або з мінімальними помилками. Не прописані одиниці виміру показників. Частково прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведені, проте побудовані не логічно, не виявлено причини та наслідки діагностованого явища. Студент демонструє знання теоретичного матеріалу, необхідного для розв'язання задачі.

7-8 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено правильно, або з мінімальними помилками. Прописані одиниці виміру показників. Частково прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки наведені, проте побудовані логічно. Студент демонструє знання теоретичного матеріалу, необхідного для розв'язання задачі, однак не повністю здатен застосовувати його на практиці.

8-9 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено без помилок, або з незначними арифметичними помилками. Прописані одиниці виміру показників. Прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки повні, мають логічний характер, показують знання студентом теоретичних основ, проте причинно-наслідкові зв'язки досліджуваного процесу чи об'єкта не прописані.

9-10 балів – наведено формули розрахунків із поясненнями. Розв'язання задачі здійснено без помилок. Прописані одиниці виміру показників. Прописаний алгоритм розв'язання задачі. Висновки повні, мають

логічний характер, показують знання студентом теоретичних основ та здатність до аналізу причинно-наслідкових зв'язків досліджуваного процесу чи об'єкта.

11. Розподіл балів, які отримують студенти

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей наведена в табл. 11.1.

Таблиця 11.1

Система оцінювання рівня сформованості професійних компетентностей

Професійні компетентності	Навчальний тиждень	Години		Методи та форми навчання		Оцінка рівня сформованості компетентностей	
		3	4	5	6	Форми контролю	Макс. бал
1	2	3	4	5	6	7	8
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики							
Здатність до розуміння змісту, форм та методів антикризової фінансової діагностики	1 – 2	Ауд.	2	Лекція	Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики	Робота на лекції	–
			2	Семінарське заняття	Визначення сутності поняття "криза", "антикризова діагностика". Формування переліку завдань антикризової діагностики на макрорівні. Визначення інформаційного забезпечення процесу антикризової фінансової діагностики	Активна участь у семінарському занятті	–
		СРС	18	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою Підготовка до семінарського заняття	Перевірка ДЗ	–

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Здатність діагностувати зародження та розвиток кризових процесів в економіці	3 – 6	Ауд.	2	Лекція	Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці	Робота на лекції	1
			2	Семінарське заняття	Аналіз та узагальнення теорій зародження кризових процесів. Визначення теоретичних аспектів розвитку криз у світовій економіці	Активна участь у семінарському занятті	2
		СРС	18	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою	Перевірка ДЗ	5
					Підготовка до контрольної роботи		
Підготовка до семінарського заняття							
Здатність проводити діагностику стану реального сектора економіки країни	7 – 9	Ауд.	2	Лекція	Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни	Робота на лекції	1
			2	Семінарське заняття	Формування переліку індикаторів діагностики стану реального сектора економіки країни. Вивчення методичних підходів діагностики стану реального сектора економіки країни	Активна участь у семінарському занятті	2
			4	Лабораторне заняття	Розробка діагностичних процедур для виявлення ознак кризи в реальному секторі економіки	Виконання звіту з лабораторної роботи	5
		СРС	18	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за заданою тематикою, підготовка презентації	Перевірка ДЗ	–
Підготовка до семінарського заняття							

Продовження табл. 11.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Здатність визначати поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів	10 – 11	Ауд.	2	Лекція	Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів	Робота на лекції	1
			2	Семінарське заняття	Визначення сутності понять "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир". Класифікація видів дисбалансів та диспропорцій	Активна участь у семінарському занятті	2
		СРС	18	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою Підготовка до семінарського заняття Підготовка до колоквиуму	Перевірка ДЗ	10
Змістовний модуль 2. Імітаційне моделювання розвитку економіки країни							
Здатність до раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	12 – 14	Ауд.	4	Лекція	Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Робота на лекції	1
			2	Семінарське заняття	Сутність процесу раннього розпізнавання патологічних процесів. Визначення переліку форм та методів ранньої діагностики кризових процесів у реальному секторі економіки країни. Визначення стадії патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Активна участь у семінарському занятті	2

Закінчення табл. 11.1

1	2	3	4	5	6	7	8
Здатність до раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	12 – 14		6	Лабораторне заняття	Побудова економіко-математичної моделі раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів	Виконання звіту з лабораторної роботи	5
		CPC	18	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел Виконання контрольної роботи	Завдання за темою	5
Здатність до застосування сучасних методів і моделей для розробки сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	15 – 16	Ауд.	2	Лекція	Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Робота на лекції + підсумкова контрольна робота	1
			2	Семінарське заняття	Визначення симптомів патологічних кризових процесів. Розробка заходів мінімізації негативного впливу патологічних кризових процесів на економіку	Активна участь у семінарському занятті	2
			4	Лабораторне заняття	Застосування сучасних інтелектуальних систем обробки фінансової інформації для моделювання сценаріїв розвитку кризи	Виконання звіту з лабораторної роботи	5
		CPC	20	Підготовка до занять	Пошук, підбір та огляд літературних джерел за темою Підготовка до контрольної роботи Підготовка до колоквиуму	Завдання за темою	10
Усього годин			150	Загальна максимальна кількість балів із дисципліни			100
з них							
аудиторні:			40	25 %	поточний контроль:		60
самостійна робота:			110	75 %	підсумковий контроль:		40

Розподіл балів у межах тем змістових модулів наведено в табл. 11.2.

Таблиця 11.2

Розподіл балів за темами

Поточне тестування та самостійна робота				Підсумковий тест (екзамен)		Сума	
Змістовий модуль 1			Змістовий модуль 2			40	100
T1	T2	T3	T4	T5	T6		
1	7	8	3	13	8		
Колоквіум			Колоквіум				
10			10				

Примітка. T1, T2 ... T6 – теми змістових модулів.

Максимальну кількість балів, яку може накопичити студент протягом тижня за формами та методами навчання, наведено в табл. 11.3.

Таблиця 11.3

Розподіл балів за тижнями

Теми змістового модуля		Лекційні заняття	Семінарські заняття	Лабораторні заняття	Письмова контрольна робота	Колоквіум	Усього	
Змістовний модуль 1. Теоретичні основи антикризової фінансової діагностики	Тема 1	1 тиждень	–	–	–	–	–	
	Тема 1	2 тиждень	–	–	–	–	–	
	Тема 2	3 тиждень	1	2	–	5	–	8
	Тема 2	4 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 2	5 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 2	6 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 3	7 тиждень	1	2	5	–	10	18
	Тема 3	8 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 3	9 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 4	10 тиждень	1	2	–	–	–	3
Тема 4	11 тиждень	–	–	–	–	–	–	
Змістовний модуль 2. Імітаційне моделювання розвитку економіки країни	Тема 5	12 тиждень	1	2	5	5	–	13
	Тема 5	13 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 5	14 тиждень	–	–	–	–	–	–
	Тема 6	15 тиждень	1	2	5	–	10	18
	Тема 6	16 тиждень	–	–	–	–	–	–
Усього			5	10	15	10	20	60

Підсумкова оцінка з навчальної дисципліни визначається відповідно до Тимчасового положення "Про порядок оцінювання результатів навчання студентів за накопичувальною бально-рейтинговою системою" ХНЕУ ім. С. Кузнеця (табл. 11.4).

Оцінки за цією шкалою заносяться до відомостей обліку успішності, індивідуального навчального плану студента та іншої академічної документації.

Таблиця 11.4

Шкала оцінювання: національна та ЄКТС

Сума балів за всі види навчальної діяльності	Оцінка ЄКТС	Оцінка за національною шкалою	
		для екзамену, курсового проєкту (роботи), практики	для заліку
90 – 100	A	відмінно	зараховано
82 – 89	B	добре	
74 – 81	C		
64 – 73	D	задовільно	
60 – 63	E		
35 – 59	FX	незадовільно	не зараховано
1 – 34	F		

12. Рекомендована література

12.1. Основна

1. Барановський О. І. Сутність і різновиди фінансових криз / О. І. Барановський // Фінанси України. – № 5. – 2009. – С. 3–20.

2. Баумоль Б. Секрети економічних показників: Приховані ключі до майбутніх економічних тенденцій та інвестиційних можливостей / Б. Баумоль; пер. з англ. – Дніпропетровськ: Баланс Бізнес Букс, 2007. – 352 с.

3. Грищенко О. В. Класифікація кризових явищ в економіці та місце в них промислових криз / О. В. Грищенко, П. В. Проноза // Бізнес Інформ. – № 12. – 2012. – С. 49–53.

4. Кизим Н. А. Аналіз глобальних проблем мирового сообщества и целей тысячелетия / Н. А. Кизим, П. В. Проноза, Н. В. Беликова // Проблемы экономики. – № 4. – 2010. – С. 3–8.

5. Киндлбергер Ч. Мировые финансовые кризисы. Мании, паники и крахи / Ч. Киндлбергер, Р. Алибер; пер. с англ. – СПб. : Питер, 2010. – 544 с.
6. Купер Дж. Природа финансовых кризисов. Центральные банки, кредитные пузыри и заблуждения эффективного рынка / Дж. Купер; пер. с англ. – СПб. : Best Business Books, 2010. – 210 с.
7. Маковоз О. В. Теоретико-методологічна сутність кризових явищ в розвитку економічних систем / О. В. Маковоз, А. С. Глазкова // Вісник економіки транспорту і промисловості. – № 38. – 2012. – С. 271–273.
8. Проблемы устойчивого развития социально-экономических систем / под ред. А. Н. Татаркина, В. В. Криворотова. – М. : Экономика, 2014. – 556 с.
9. Проноза П. В. Анализ взаимосвязей патологических кризисных процессов в реальном секторе экономики Украины / П. В. Проноза, О. Ю. Полякова // Моделювання регіональної економіки : збірник наукових праць. – Івано-Франківськ : Плай, 2013. – № 1(21). – С. 219–238.
10. Проноза П. В. Аналіз впливу світової фінансової кризи на соціально-економічний розвиток України / П. В. Проноза, Н. К. Громика // Конкурен-тоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : матеріали міжнародної науково-практичної конференції 22 – 23 листопада 2011 р. – Х. : ФОП Павленко О. Г. ; ВД "ІНЖЕК", 2011. – С. 130–132.
11. Проноза П. В. Аналіз інструментарію прогнозування можливості настання кризових явищ в економіці / П. В. Проноза, О. В. Грищенко // Проблеми економіки. – № 4. – 2012. – С. 231–245.
12. Проноза П. В. Глобальные проблемы мирового сообщества: история исследований, сущность и классификация / П. В. Проноза // Конкурен-тоспроможність та інновації: проблеми науки та практики : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 11 – 12 листопада 2010 р. – Х. : ФОП Павленко О. Г. ; ВД "ІНЖЕК", 2010. – С. 84–88.
13. Проноза П. В. Динамика и особенности развития экономики Украины в 2003 – 2012 годах / П. В. Проноза // Бизнес Информ. – № 1. – 2014. – С. 412–423.
14. Проноза П. В. Методические основы исследования проблемы раннего распознавания кризисных процессов в реальном секторе экономики страны / П. В. Проноза // Материалы 10-й международной научно-практической конференции "Найновите научни постижения". – Том. 11. Икономике. Державна администрация. Политика. – София : "БелГРАД-БГ" ООД. – С. 18–22.

15. Социально-экономическое развитие Украины и ее регионов: проблемы науки и практики : монография / под ред. В. С. Пономаренко, Н. А. Кизима, Е. В. Раевневой. – Х. : ИД "ИНЖЭК", 2012. – 376 с.

16. Хаустова В. Є. Теоретичні аспекти виникнення та розвитку кризових явищ в економіці / В. Є. Хаустова, П. В. Прозоза // Проблеми економіки. – № 4. – 2011. – С. 13–23.

17. Хейфец Б. А. Глобальные дисбалансы и реформа мировой валютно-финансовой системы государства // Деньги и кредиты. – № 7. – 2012. – С. 48–56.

12.2. Додаткова

18. Григорьев Л. Мировые дисбалансы сбережений и инвестиций / Л. Григорьев, А. Иващенко // Вопросы экономики. – № 6. – 2011. – С. 4–19.

19. Зарицка І. Передумови та особливості прояву сучасної світової банківської кризи / І. Зарицка // Вісник НБУ. – 2009. – № 6. – С. 20–21.

20. Кизим М. О. Аналіз причин економічної кризи в Україні / М. О. Кизим, О. В. Доровський, П. В. Прозоза // Соціально-економічний розвиток України та її регіонів: проблеми науки та практики : тези доповідей міжнародної науково-практичної конференції 27 – 28 травня 2010 р. – Х. : ФОП Александрова К. М. ; ВД "ИНЖЕК", 2010.– С. 72–76.

21. Корнєєв В. В. Антикризові інструменти фінансової стабілізації // Глобальна економічна криза 2008 – 2010 років: світовий досвід та шляхи подолання в Україні : монографія – Донецьк : Юго-Восток, 2010. – С. 120–139.

22. Молдин Д. Конец долгового суперцикла и его последствия / Д. Молдин, Д. Теппер; пер. с англ. – М. : Манн, Иванов и Форбер, 2013. – 352 с.

23. Новак А. Е. Анализ современных систем индикаторов банковских кризисов на примере кризиса в России в 2008-2009 гг. / А. Е. Новак, И. Е. Хвостова // Новый университет. Научный журнал. Серия "Экономика и право". – 2011. – № 8. – С. 25–34.

24. Рубинас Ю. В. Проблемы оценки индикаторов долгового кризиса страны / Ю. В. Рубинас // Вісник СевНТУ: зб. наук. пр. Вип. 130/2012. Серія: Економіка і фінанси. – Севастополь. – 2012. – С. 197–204.

25. Світогосподарська диспропорційність: особливості, тенденції, вплив на економіку України : наук. доп. / за ред. Л. В. Шинкарук; НАН України, Ін-т екон. та прогнозів. – К., 2012. – 152 с.

12.3. Інформаційні ресурси

26. Випуски Міністерства економічного розвитку і торгівлі України: "Україна: перспективи розвитку. Консенсус-прогноз" [Електронний ресурс]. – Режим доступу : www.me.gov.ua/control/uk/publish/category/main.

27. Ділові очікування підприємств України (аналітичний звіт за результатами опитування підприємств). НБУ [Електронний ресурс]. – Режим доступу : <http://www.bank.gov.ua/doccatalog/document?id=1001150>.

28. Кюдланд Ф. Движущие силы экономических циклов / Ф. Кюдланд, Прескотт Э. [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://gpriz.narod.ru/ve/661951.htm>.

29. Липницкий Д. Финансовые пузыри: от стихийных катаклизмов к оружию геополитических игроков [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <https://www.banki.ua/news/bankpress/?id=3464>.

30. МВФ разработал систему раннего оповещения о финансовых кризисах [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.finmarket.ru/z/nws/hotnews.asp?id=3212803>.

31. Турунцева М. Прогнозирование в России: обзор основных моделей [Электронный ресурс] / М. Турунцева // Экономическая политика. – № 1. – 2011. – С. 194–202. – Режим доступа : http://www.iep.ru/files/text/policy/2011_1/turuntceva.pdf.

32. Финансовые пузыри. Десять возможных пузырей рынка [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://www.oneforex.ru/10-finansovuh-puzurey.html>.

33. Финансовый пузырь [Электронный ресурс]. – Режим доступа : <http://Smart-lab.ru/finansovity-slovar>.

12.4. Методичне забезпечення

34. Методичні рекомендації до самостійної роботи з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" спеціалізації "Фінанси" всіх форм навчання / укл. М. М. Берест. – Х. : Вид. ХНЕУ, 2012. – 48 с.

35. Методичні рекомендації до виконання практичних робіт з навчальної дисципліни "Управління фінансовою санацією підприємства" для студентів спеціальності 8.03050801 "Фінанси і кредит" усіх форм навчання / укл. М. М. Берест. – Х. : Вид. ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 2014. – 44 с.

Додатки

Додаток А

Таблиця А.1

Структура складових професійних компетентностей з навчальної дисципліни "Антикризова фінансова діагностика" за Національною рамкою кваліфікацій України

43

Складові компетентності, яка формується в рамках теми	Мінімальний досвід	Знання	Вміння	Комунікації	Автономність і відповідальність
1	2	3	4	5	6
Тема 1. Предмет, об'єкт і завдання антикризової фінансової діагностики					
Визначати об'єкт та завдання антикризової фінансової діагностики	Сутність поняття фінансова криза, антикризова діагностика. Визначення особливостей та завдань антикризової фінансової діагностики	Знання предмета, об'єкта та завдань антикризової фінансової діагностики, основних проявів фінансової кризи в умовах стрімких змін зовнішнього середовища	Визначати напрями та завдання антикризової фінансової діагностики	Ефективно формувати та презентувати базові завдання антикризової фінансової діагностики	Відповідальність за точну ідентифікацію об'єктів антикризової фінансової діагностики та чинників, що спричиняють кризу
Тема 2. Теорія зародження і розвитку кризових процесів у світовій економіці					
Формувати напрями ранньої діагностики кризових процесів у світовій економіці	Основні принципи циклічного розвитку економіки. Основні етапи та стадії розвитку кризи	Знання технології ранньої діагностики кризових процесів у світовій економіці	Проводити підбір та обробку інформації про стан економіки з метою раннього виявлення ознак кризи, зокрема у фінансовій сфері. Розробляти заходи швидкого реагування на діагностовані загрози та ознаки кризових процесів	Презентувати результати діагностики кризових процесів у світовій економіці	Відповідальність за точність і об'єктивність визначення ознак кризових процесів у світовій економіці

1	2	3	4	5	6
Тема 3. Методи діагностики стану реального сектора економіки країни					
Здійснювати обґрунтований вибір оптимальних методів діагностики стану реального сектора економіки країни	Загальна характеристика формалізованих та неформалізованих методів діагностики стану реального сектора економіки країни	Знання провідних методів та інструментів діагностики кризових явищ реального сектора економіки	Здійснювати вибір оптимального набору методів для ранньої діагностики проявів кризових явищ у реальному секторі економіки (зокрема, у найважливіших галузях промисловості). Розробляти економіко-математичні моделі для діагностики стану реального сектору економіки	Презентувати результати проведеної діагностики стану реального сектора економіки країни	Самостійно приймати ефективні рішення та відповідати за коректність і адекватність застосованих методів
Тема 4. Поняття "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир" в економіці та класифікація їх видів.					
Визначати схильність економіки до появи "дисбалансів", "диспропорцій" та "пузирів"	Загальне уявлення про нерівномірність розвитку економіки та виникнення пузирів різної природи	Знання сутності понять "дисбаланс", "диспропорція" та "пузир". Знання класифікаційних ознак та видів дисбалансів та диспропорцій	Здійснювати обґрунтовану ідентифікацію "дисбалансів", "диспропорцій" та "пузирів" в економіці. Визначати їх види та розробляти заходи щодо усунення негативного їх впливу на економіку держави	Ефективно формувати заходи виявлення та попередження розвитку "дисбалансів", "диспропорцій" та "пузирів"	Відповідати за надійність і точність результатів ідентифікації "дисбалансів", "диспропорцій" та "пузирів" в економіці

1	2	3	4	5	6
Тема 5. Побудова системи раннього розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни					
Визначати індикатори розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Основні принципи циклічного розвитку економіки. Базові характеристики кризових процесів на макrorівні	Знання сутності кризи та ознак патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни	Визначати узагальнені показники розпізнавання зародження і розвитку патологічних кризових процесів у реальному секторі економіки країни. Здійснювати ретроспективний аналіз та прогнозування патологічних кризових процесів в економіці	Презентувати результати аналізу та прогнозування розвитку патологічних кризових процесів в економіці	Відповідальність за точність і коректність результатів
Тема 6. Моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів					
Розробляти імітаційні сценарії розвитку патологічних кризових процесів	Сутність імітаційного моделювання. Основи антикризової діагностики	Знання базових принципів, інструментів та підходів до імітаційного моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів	Здійснювати побудови імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів на основі вивчення динаміки макро- та мезоекономічних показників. Розробляти заходи зниження негативного впливу кризових явищ на реальний сектор економіки	Презентувати результати побудови імітаційної моделі розвитку патологічних кризових процесів	Приймати рішення на основі моделювання сценаріїв розвитку патологічних кризових процесів

Зміст

Вступ	3
1. Опис навчальної дисципліни.....	4
2. Мета та завдання навчальної дисципліни.....	5
3. Програма навчальної дисципліни	7
3.1. План лекцій за навчальною дисципліною	12
4. Структура навчальної дисципліни	14
5. Теми та плани семінарських (практичних) занять	15
5.1. Приклади типових практичних завдань за темами	17
6. Теми та плани лабораторних занять	18
6.1. Приклад типового завдання для лабораторного заняття.....	19
7. Самостійна робота студента	19
7.1. Контрольні запитання для самодіагностики	21
8. Індивідуально-консультативна робота	24
9. Методики активізації процесу навчання	25
10. Методи контролю	27
11. Розподіл балів, які отримують студенти	34
12. Рекомендована література.....	39
12.1. Основна.....	39
12.2. Додаткова.....	41
12.3. Інформаційні ресурси	42
12.4. Методичне забезпечення	42
Додатки.....	43

НАВЧАЛЬНЕ ВИДАННЯ

**Робоча програма
навчальної дисципліни
"АНТИКРИЗОВА ФІНАНСОВА ДІАГНОСТИКА"
для студентів спеціальності
8.03050801 "Фінанси і кредит"
денної форми навчання**

Самостійне електронне текстове мережне видання

Укладачі: **Проноза Павло Володимирович**
Полтініна Ольга Павлівна

Відповідальний за випуск *Журавльова І. В.*

Редактор *Лященко О. Г.*

Коректор *Ковальчук М. А.*

План 2016 р. Поз. № 31 ЕВ. Обсяг 47 с.

Видавець і виготівник – ХНЕУ ім. С. Кузнеця, 61166, м. Харків, просп. Леніна, 9-А

*Свідоцтво про внесення суб'єкта видавничої справи до Державного реєстру
ДК № 4853 від 20.02.2015 р.*